

S O K F É L E .

24. Szám. Béts. Martius 26-dikán. 1833

Emlékeztető Jegyzetek.

M a r t i u s .

20 Mart. — 1619 † II-dik Mátyás Királyunk. — 1814. A' Chailoni Congressus eloszlik, minekutánna a' Római Pápa szabadságát hathatósan sürgetik a' Meghatalmazottak. Az Austriaiak elfoglalják Lyont. Napoleon hátúlról akarja megtámadni ellenét, Méryből tehát Arcisnek tart, de útközben az egyesült nagy hadra akad, melly Chalons mellett egyesülni akar Blücherrel. Heves útközet egész éjjelig. Arcis külsővárosai lángba borúlnak. — 1815. Napoleon megérkezik Párisba, 's elfoglalja ismét a' thrónt.

21 Mart. — 1581. Beüt a' mennykő a' Kanisai puskaportárba, 91 ember életét veszti. Bornemisza Várnagy csak nagy bajjal találta meg az omladékok közt. — 1804. A' szerentsétlen Enghieni Hertzeg agyonlövetik éjjel a' Vincennesi várarokban 's itt el is siroztatik (l. 14 Mar.). — 1814. Napoleon még egy hidat veret az Aubén. Gyenge már a' háború folytatására, 's kevély, hogy Charentonig visszavonúlna. Elhagyja tehát most a' Párisi utat, 's Vitry-le-Français felé indul, hogy Lotharingiához közelítsen. Egy nagy következésű szempillant ez! Az Egyesültek meghatározásától sok hatalmas nép, 's ország sorsa függ.

22 Mart. — 1595 † Bobenhausen a' Német Vitéz rendnek Nagy Mestere, ki a' rendnek Magyar Országi gyarmatozását ellenzé. — 1814. Napoleon átkel a' Marnén, hogy magát az egyesült nagyhad közösülése közzé vegye, 's hogy így két oldalról felgöngyölgesse, 's megkerülés által a' hátrálásra kényszerítse. Merész terv, ha katonai szempontból veszszük, de nagy liha, ha political állását vizsgáljuk Napoleonnak. Az Egyesültek most könnyen kitanúlhatják Páris kívánatit. Schwartzenberg tudósítatik Diebitsch által N. B. új fordulásáról, mellynek okait világosan mutatja Napoleonnak egy a' Tsászárnéhoz írt, 's elfogott levele. Gróf Paar Barba (Aube mellett) siet, 's tudósítja az Austriai Tsászárt a' hadak új mozgásiról. Ferentz tüstént elhagyja Bart, 's Dijonba megy. — 1782. VI Pius Pápa megérkezik Bétsbe. Egész Európa bámul. — 1828 † Bétsben tudós Hatvani születésű hazánkfia Jung a' Bétsi Universitásban a'

Toldalék a' M. Kurirhoz.

magyar törvény tanítója. Munkái: Theatrumi darabok; egy katonai munka; Darstellung des ung. Privat-Rechtes, 2. Aufl.; Bergrecht; Jus priv. hung.

É s z r e v é t e l e k.

Az idei „*Sokféle*“ 14-k számjában egy két szó mondattatott a' hazában lábba kapni indúlt Pesti lófuttatások vagy úgy nevezett versenezés felett. — Ezen, mint nekem látszik nem tsak az értekezés utólján álló dátum szerént, hanem különben is elkésett tzikkelyre, némely észrevételeket bátorkodom tenni.

Nem sértő szándékból, hanem meggyőződésből kereszteltem az említett értekezést elkésettnek, mert ez 1828-diki 25-k Juniusbán íratatván, 's 1833-ban Febr. 15-kén jelenvén meg: méltán lehet elkésettnek nevezni. Úgy de azolta olly munka is jelent meg, a' mellynek olvasása a' Pesti lófuttatások valódi tzeljáról eléggé felvilágosíthat bennünket. A' sok tiszta világot terjesztő „*Világ*“ tizmű derék munkáját értem itt megbetsülhetetlen nagy polgárunk Gróf Széchényi Istvánnak, mellyből szembetűnőleg kitetszik az, hogy a' pesti lófuttatás, versenezés, koránt sem azért állittatott fel elébb, mint a' jó tanítók semináriuma, 's más nyilvános, köznépet, józan földmivelőt, ügyes kéz- és észmivest vagy művészt, alkalmas tisztviselőket, országos polgárokat 's a' t. képező nevelő intézetek, mintha ezeknél amaz szűk értelemben véve t. i. a' lovák jobb nevelésére tekintve fontosabbnak tartatnék, hogy lelkes Sz—ink szavaival éljek koránt sem azért, mint ha egy két gebe pályáztatása olly nagy dolognak tekintetnék. — Azon nemes lelkű honpolgárok, azt hiszem, szintúgy tudják 's méllyen érzik, milly nagy befolyások lenne például: a' nemzeti paedagogiáknak, község nevelő iskoláknak, józan sajtó törvényeknek

honunk állapotjára. — Véleményem szerént ők azt tevék, a' mit *körülményekben*, — ezt kivált nem kell szemünk elől elveszteni tetteiket bíráltunkban, — legjobbnak 's legkivihetőbbnek ítélték. — Nem tsekélység egy olly országban, mint édes hazánk, hol olly sokfelé mennek a' tudósok meg a' tudatlanok, kitalálni, mi a' legjobb; — ott hol még a' józanabbak között is némelyeket arról kelle meggyőzni, hogy javításokra van nálunk szükség.

Azt minden a' tárgyról vóltaképpen gondolkozó tudhatja, hogy egy két magános (privát) ember valami keveset tehet egy országban; egy Gr. Sz. I. egy B. W. M. honunk leglelkesebb fiai lehetnek, de tsak magokban sokkal kevesebbet tehettek vólna, mint a' mennyi tsak eddig is történt; pedig még mennyi szép reménynyel ketsegtethetjük magunkat. Egyesülni kelle tehát azon néhány lelkesebb honpolgárinknak, kik az extra Hungariam 's a' t. szánkon való péngetésiről már rég megjövén: honunknak sokban sürgető szükségait érzik, látják, tudják. Sokat szóba kelle hozni; ezt pedig tsak több együtt lévő ember tehetette.

Engem magamat is át meg áthatott a' nevelés fontossága úgy hogy, ha más nagy emberek példájokra jelszavat kellene választanom mint: „C. a' ceterum puto Carthaginem esse delendam.“ — „C. a' sajtó szabadságát“ — úgy én bizonyosan a' nevelés javítását választanám; de gondoljuk vissza magunkat tsak 6—7 esztendővel, midőn körül belől a' lófuttatások hazánkban divatba jönni kezdettek, — ugyan hány ember állott vólna egy olly társaságba, melly teszem például „köznép nevelés javító vagy nemzeti nevelést előmozdító, magyarosító iskolákat alapító egyesület“ nevezet alatt kezdett vólna szerkeződni? Én azt hiszem kevés; 's azok számánál, kik a' lófuttatás társaságba

állottak, aligha kisebb nem lett volna az embertársokat nevelni; 's formálni kívánók száma. — Az említett munka 497-k lapján a' Pesti ló-versenyről írt szakaszban maga mondja a' lelkes Író, hogy „legszámosabban, kik intézetünkhöz járultak, nem is tudták valósággal mit akarunk, hasznát pedig éppen nem látták-át.“ (A' mi természetes is, mert ezelőtt tán soha sem gondolkoztak arról, 's egyszerre meg tán fel sem foghatták.) „'S még is azon pusztá kitétel után: „A' köz jóra megy“ tárt volt keblek, tárt volt erszények.“ Már ugyan feltehetni e' olly emberekről, millyenek igen számosan vannak hazánkban még ma is, kik azt hiszik, hogy ha tsak nem deák nyelven taníttatik a' magyar ifjú, józan tudományos ember nem is válhatik belőle; kik még tsak annak az elgondolásától is irtóznak hogy a' köznép a' neki szükséges dolgokra, például, egy kis populáris agriculturára, 's ugyan ollyan historia naturalisra, hazája fekvésére, geographiára, Hazája, Királya, földes Ura eránt tartozó kötelességeire, 's talán aprólékos jussotskáira is taníttassék (a' minek pedig tsak a' közel szomszédban is szép példáját láthatni) ugyan mondom hihető e', hogy az illyen gyakran nem kis befolyású polgártársaink az említett jobb nevelés elősegéllésére öszveállott társaságnak részesi fogtak volna lenni? — Én részemről őszintén megvallom, hogy azt nem hiszem, 's kereken tagadom, hogy az kivihető lett volna. — Az utóbbi 6—7 esztendőkbén bizonyosan annyit haladt elő Nemzetünk, mint illy rövid idő alatt talán soha nem még; de azért most is azt merem állítani, hogy egy egy tárgyban nem akadnánk nagyobb nehézségekre, mint abban, ha ifjaink 's köznépünk neveltetésekben az idő lelkéhez, a' kor kívánatihoz, nemzeti szükségünkhöz képepest, gyökeres javításokat, változtatásokat kíván-

nánk tenni. — A' lö futtatással egészen másként van a' dolog. Azon egyesületbe — sok — kedvtelésből is beállott, 's így a' jobbakkal öszvejövén, egyről másról beszélgetvén, némelyik talán észre is alig vette, milly nagyot változott — egy 's más tárgyról — gondolkozásában.

A' lofuttatásra, vagy talán helyesebben az állat tenyésztés előmozdítására öszveállott egyesület, úgy szinte a' Buda-Pesti Casinó-i egyesület, sőt a' Magyar Tüdős társaság is, nem azért állottak véleményem szerént öszve, mintha alapítóik szemeikben, barmaink betsesebbek vólnának gyermekeinknél, honunk jövődő reményinél, 's nagyobb gondosságot akarnánk fordítani arra, mint nemesíttessenek a' gyapjat hozó állatok. szaporitassanak a' szarvas marhák és neveltesse nek a' jó futó lovak, mint arra, hogy gyermekeink az iskolai martyrság alatt sok századok óta nyögve, már egyszer neveltetnének úgy, mint az emberek rendeltetése hozná magával, vagy azt vélték vólna, hogy az említett egyesületeknek magokba véve immediate nagyobb befolyások lenne hazánk általános felemelésére, mint nemzeti neveltetésünk gyökeres megváltoztatásának; hanem ezeket tsak úgy lehet tekintenünk, mint *körülményinkben a' nagy tzél* felé vezető hihetőleg legalkalmasabb eszközöket. — Annak erősítésére, hogy az említett egyesületek alapításában „*köz tzélra egyesíteni polgár társainkat*“ vólt a' fő tzél: bátorokodom az olvasót, hogy a' derék Erdélyi Híradó szavaival éljek: „a' minden igaz Magyar szivben élő oszlopot nyert nagy Hazafi Széchényinknek“ *) a'

*) Gr. Sz...inkről több helyen ditsérettel sőt magasztalással emlékeztvén: jónak láttam megjegyezni, a' rágalmazhatás kikerülhetése tekintetiből, hogy én a' tiszteletre méltó Gr-al semmi

Világ-ban előforduló: „Ön és körülmény esmérési töredék, — Casino, és Pesti lóverseny“ ezen tárgyat derekasan kimerítő szakaszokra útasítani, — mellyekből tökéletesen meg fog kiki győződhetni, hogy az említett kisebb egyesületeknek meg kellett előzni az ezekből folyó 's ezután következő intézkedéseket, mellyek a' nagy egész szoros egyesületét, a' dolgok természetes 's szükséges következtéseivel fogva magok után fogják húzni.

Ha festőnek van jussa munkálatja alá írni, mely oldalról vett le például egy tájéket, hogy az a' szerént bíraltassék meg: úgy van jussa egy intézet alapítónak is megkívánni, hogy melly szempontból kívánja tekintetni intézetét. E' szerént a' lófuttatást is főképpen mint egyesítő eszközt kell megítélni, 's nem mint öly intézetet, mellyet alapítóji, mint tsikó nevelő lötenyésztető intézetet az ataljában vett nemzeti nevelésnél fontosabbnak tartanának.

Egyébbiránt Nemki Demit magyar hazafi társammal, iskoláink javítása, deákos neveltetésünk helyett mindenben 's mindenütt magyarosítása, egy szóval a' *nemzeti nevelés* behozattatása iránt tett észrevételével teljes mértékben egyenlő értelemben lévén: örömmel kezdet fogok vele, 's biztton reményelem, hogy ő, ki szavait azok ellen mondta ki, kik a' lófuttatás virágzásba jövetelén 's az által a' nemzeti lélek felemelkedésnek indultából származott kedvteléseket az elragadtatásig hallatták, 's a' mit az egész haza is halgatásával igazolni láttatik, hogy mondok ő, ki úgy szollván

öszveköttetésben nem állok, tőle személyemre nézve semmit nem várok, nem reménylek; következésképp iránta vonzó hajlandóságom, nem részrehajlásból származik; hanem nemes tettei iránt viseltető igazságos tiszteletemnek kibuzgása.

az egész haza ellen nyilatkoztató ki magános vélekedését, 's botsájtá közre észrevételeit: a' gondolatok szabad közlésének annyira barátja leszs, és bennem irói viszketegségre magyarázni nem fogja 's megbotsándja, hogy észrevételei felől gondolkoztomban támadt észrevételeimet én is papirostra tevém, 's azokkal kik észrevételeit olvasták, 's ne talán tévedésbe hozathatnának, én is közleni kívántam az enyímekeket; ne hogy az egyesülés lelke, melly hazánkban szépen felébredt, azok által is erőtlenítessék.

Münchenből a' következőket közlik, mely valóban méltó a' köztudomásra: Kevéssel ezelőt érkezett ide egy angol hajós legény, ki hiteles bizonyítványokkal megmutatta, hogy ő falábakon megfoghatatlan sebességgel több nagy útakat tett. Görög országban már több ízben lévén, Ő Felségének a' Bajor Királynak ajánlatot teve, mely szerént ő Görög Országot négy hetek elfolyta alatt megjárja, 's fiától Otto Királytól leveleket is hozand. Ügyességének néminémű próbáját adá most legközelebb, midőn innen reggeli 8 órá tájban Augsburgba falábain megindulván, már délutáni 4 órá tájban, minekutánna magát ott bejelentette, Münchenbe ismét vissza érkezék. (Augsburg mintegy 18 posta órányi távolságra van Münchentől.) Martius 8-kán elhagyá Münchent, egy a' Királytól nyert közönséges úti 's más több levelekkel, 's Görög Ország felé falábal. Úti bútora, egy viasz vászonbol készült köpönyeg, mely a' térdjéig ér, eledele tej és kenyér. Ő alkotására nézve kitsi, de igen széles vállú. Angliában az ő sebes utazására nagy fogadások tétettek. Egy illyes általa falábon tett lépésre, ő 5 közönséges lépést számol. München lakosai ezen mostani útja kimene-

telét, minekutánna Görög Országnak szárazon kell mennie, 's ennek következtében a' legghoszszabb útat választania, feszült figyelemmel várják; féltik a' rablótszoptortoktól is, és vad állatoktól; ő azonban azt mondja, hogy illy nagy útakat gyakran a' legszerentsésebb ki-menetellel tett már.

A p h o r i s m á k.

— A' ki a' pénzt mód nélkül szereti, és ahoz szerfelett ragaszkodik, az a' nagy világi történetekben csak roszsz vagy allyas szerepet játszhatik.

— A' történet éppen olly kevéssé érinti az emberek köztzoptortját, mint a' természeti történet az erdőben el hullott fa leveleket.

— Revolútiók alkalmával a' hiú fantasztákat többnyire csak fidibusnak használják a' pártosok fejei: hogy azokkal pipára gyújthassanak.

— Valóban igen nehéz a' kereskedők közt alkalmas igazgatókra találni, mert ez a' rend, takaré-kossághoz szokott indulatjánál fogva, gyakran azért, hogy egy két forintal kevesebbet adjon ki, a' legszebb intézeteket semmivé hagyja lenni.

— A' fejbidjesztők nem igazán kegyesek, 's az úgy nevezett érzékenyeknek nints valódi érzések.

R e j t e t t s z ó.

Hét betű térszi nevem', 's ez létem vallja Magyar-nak
Bár ha lakom Bétsben; három betűm útas előlről
Gyűlöli; más kettőm húzdmeg, 's az után vele földhatsz,
Ezt röviden vévén, 's hatodik betűm egybe ragasztván
Rontani kész; végső betűm én se vagyok, te se lészel.

A' Mező - Telegdi Párochiából.

Megfejtés a' 25. számban: Süveg.